

นางจันทลีลาพราหมณี:
การวิเคราะห์กลวิธีการแปลจากภาษาอังกฤษสู่ภาษาล้านนา

“An Indian Priestess: The life of Chundra Lela”:
Analysis of translation strategies from English to Lanna

คณปกรณ จันทร์สมบุญ Kanapakorn Chansomboon

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, kanapakorn5187@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “นางจันทลีลาพราหมณี เดินเทหส์ภูรี กตปุญญา กะทำบุญ” ซึ่งบันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา ตีพิมพ์โดยโรงพิมพ์อเมริกันวังสิงห์คำ ใน พ.ศ. 2459 โดยใช้ทฤษฎีการแปลวรรณกรรม ด้วยการศึกษาลักษณะต้นฉบับและเปรียบเทียบ เนื้อความกับต้นฉบับภาษาอังกฤษเพื่อวิเคราะห์กลวิธีการแปลต้นฉบับจากภาษาอังกฤษเป็นภาษา ล้านนา

ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีวิธีการแปลโดยอาศัยความร่วมมือระหว่าง มิชชันนารีกับปราชญ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้แปลมีการใช้กลวิธีการแปลได้แก่ 1) ลักษณะการแปล พบว่ามีลักษณะการแปลแบบการแปลเสรี โดยมีการดัดแปลงขนบลีลาการประพันธ์ การขยายความ การย่อความ การตัดความ การเติมความ และการดัดแปลงความ 2) การใช้สำนวนภาษาในการแปล พบว่าผู้แปลมีการใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรมล้านนา คือ การใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรม พุทธศาสนาล้านนา และการใช้คำซ้อน

ลักษณะการแปลที่ปรากฏส่งผลคือ กลวิธีด้านลักษณะการแปลช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น และแฝงไว้ด้วยการปลูกฝังแนวคิดความเชื่อและทัศนะทางคริสต์ศาสนา ส่วนการใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรมล้านนาช่วยสร้างความใกล้ชิดทางภาษาและวัฒนธรรม แก่ผู้อ่าน ทำให้เรื่องราวทางคริสต์ศาสนาเป็นเรื่องที่คนล้านนาเข้าถึงได้ งานแปลชิ้นนี้จึงเป็น เครื่องมือในการเผยแผ่แนวคิดทางคริสต์ศาสนาโดยใช้ภูมิทางภาษาและวรรณกรรมล้านนาอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: นางจันทลีลาพราหมณี, กลวิธีการแปล, วรรณกรรมแปลในล้านนา

Abstract

The article presents a study of the “Chundra Lela the brahmin priestess” the writing was published with Lanna Tham script by American Wang-singkham Printing in 1916. With the translation theory, that study about characteristics of manuscript and compares this writing with “An Indian Priestess; The life of Chundra Lela” (the original in English) to analyze the translation strategies from English into Lanna.

This study found it was translated through participation between missionaries and local scholars. The translators have used translation strategies including: 1) The translation: the characteristic of this writing is a free translation. There are modification literary style, dilatation, summarizing, excision, addition, and modification content. 2) Expressions: that writing used the Lanna literature’s expression style, that is, the Lanna Buddhist literature’s expression style and using Synonymous compounds words.

This translation strategies have positive effects are: That translation process helps readers understand the story better. And hidden by inculcating Christian beliefs and views. Meanwhile, the using Lanna literature’s expression style is helps to close in language and culture for readers. It makes the story about Christianity accessible to Lanna people. This writing was therefore an implement for propagating Christian ideas by using the Lanna language and literature’s wisdom effectively.

Keywords: Chundra Lela, Translation Strategies, Translation in Lanna

บทนำ : คณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนกับวรรณกรรมแปลในล้านนา

วรรณกรรมแปล คือ วรรณกรรมที่ผู้เขียนนำเรื่องราวที่แต่งขึ้นในภาษาหนึ่งมาถ่ายทอดในอีกภาษาหนึ่ง โดยรักษาใจความของเรื่องให้สมบูรณ์ใกล้เคียงกับภาษาเดิม (จิรวัดน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ, 2561: 313) สำหรับงานแปลภาษาตะวันตกในไทยนั้นเริ่มต้นขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ 3 โดยคณะมิชชันนารีได้เผยแพร่คำสอนทางคริสต์ศาสนาด้วยการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีงานแปลในทางราชการมากขึ้น (อติสา วานิชดี, 2551: 137-142)

วรรณกรรมแปลภาษาตะวันตกในล้านนาเป็นอิทธิพลจากการเผยแผ่ศาสนาของคณะมิชชันนารีเช่นเดียวกัน โดยนับตั้งแต่ศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารี เดินทางมาถึงเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2410 ภารกิจของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ก็ได้เริ่มขึ้นในดินแดนตอนเหนือของสยามประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปผ่านการให้บริการทางการแพทย์และการจัดการศึกษาแก่ชาวพื้นเมือง อย่างไรก็ตามความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสังคมจารีตนับเป็นอุปสรรคสำคัญ ทั้งการสั่งประหารน้อยสุริยะและหนานชัยที่เปลี่ยนศาสนา มาเข้ารับคริสต์ศักราชโดยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์เมื่อ พ.ศ. 2412 รวมถึงเหตุการณ์ความขัดแย้งทางความเชื่อกับชนชั้นสูงในสังคมล้านนาอีกหลายกรณี (ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, 2528: 7-9) ทำให้คณะมิชชันนารีต้องดิ้นรนและปรับตัวเพื่อจัดข้อขัดขวางในภารกิจนี้ ทั้งโดยอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาลสยาม การสร้างสัมพันธไมตรีกับชนในท้องถิ่น ทั้งนี้การผลัดเปลี่ยนผู้นำในราชวงศ์ฝ่ายเหนือเมื่อ พ.ศ. 2416 และพระบรมราชโองการเสรีภาพทางศาสนา พ.ศ. 2421 ได้ช่วยให้กิจการของคณะมิชชันนารีในภูมิภาคล้านนาสามารถดำเนินต่อไปอย่างสะดวกยิ่งขึ้น ผู้เผยแผ่พระคริสต์ธรรมเหล่านี้

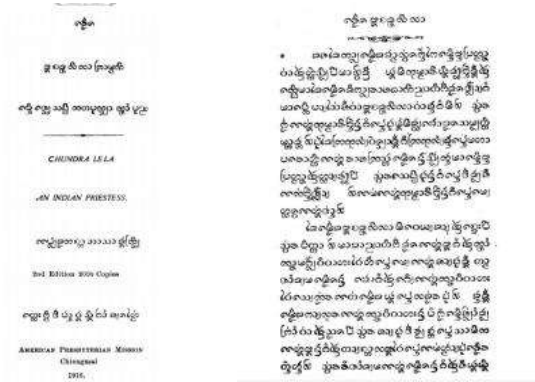
ได้มีส่วนในการพัฒนาระบบสังคมเมืองเชียงใหม่ให้ทันสมัยในหลาย ๆ ด้าน สำหรับในด้านวรรณกรรม คณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมหลายประการ วรรณกรรมของมิชชันนารีถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความรู้ ความคิด รวมทั้งความเชื่อ โดยเฉพาะการส่งเสริมความเชื่อในทางคริสต์ศาสนา

เมื่อเทคโนโลยีการพิมพ์เข้ามาสู่ล้านนาใน พ.ศ. 2435 โดยคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนได้ตั้งโรงพิมพ์อเมริกันวังสิงห์คำขึ้น เป็นโรงพิมพ์แห่งแรกในเชียงใหม่ในระยะแรกโรงพิมพ์ดังกล่าวอยู่ภายใต้การดูแลของศาสตราจารย์เดวิด จี. คอลลินส์ แทนพิมพ์ที่สั่งเข้ามาใช้ประกอบด้วยชุดตัวพิมพ์ภาษาไทย ภาษาล้านนา และภาษาอังกฤษอย่างละ 2 ชุด โดยมีจุดประสงค์เพื่อผลิตเอกสารที่ใช้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ เช่น พระคัมภีร์ เพลงสวด ประกาศประชาสัมพันธ์ (วรรณภา ปะวิโน, 2564: 64-65) ในเวลาต่อมาคณะมิชชันนารียังได้จัดพิมพ์ตำราเพื่อจัดการศึกษา โดยพบตำราที่เรียบเรียงขึ้นเป็นอักษรและภาษาล้านนา มี “หนังสืออนัครคुरुประเทศ (Lao Geography)” และ “พงสาวดานโบราณเดิม (Ancient History)” เป็นอาทิ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของล้านนาคือ “หนังสือสิริกิตติศัพท์ (Lao Christian News)” และหนังสืออื่น ๆ อีกมาก อนึ่ง จะสังเกตเห็นว่าตำราเรียนและเอกสารเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากวิธีการ “แปลประมวล” โดยเฉพาะตำราเรียนนั้นมีลักษณะการแปลข้อมูลจากตำราต่าง ๆ ในแวดวงวิชาการตะวันตกแล้วเรียบเรียงขึ้นใหม่ด้วยสำนวนพื้นเมือง ส่วนข่าวสารในหนังสือสิริกิตติศัพท์ก็เป็นการประมวลข่าวจากหนังสือพิมพ์ภาษาตะวันตกหลายสำนัก ทำให้เห็นว่าในช่วงนั้นเป็นช่วงรุ่งเรืองของวรรณกรรมแปลจากภาษาตะวันตกเป็นภาษาล้านนา

คณะมิชชันนารียังใช้วรรณกรรมแปลเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ “ข่าวประเสริฐ” และจงใจให้ผู้คนน้อมรับนับถือในคริสต์ศาสนา วรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาล้านนาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นอุทานรณรงค์แก่คริสตชน และเผยแพร่เรื่องราวทางคริสต์ศาสนาแก่บุคคลผู้ยังไม่รับเชื่อพร้อมทั้งโน้มน้าวใจให้ละทิ้งเสียยังจารีตดั้งเดิมเข้ามาสู่ศาสนาแห่งพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า คือชีวประวัติของนางจันทลีลาพราหมณี

นางจันทลีลาพราหมณีฯ วรรณกรรมแปลชีวประวัติคริสตชนเล่มแรกในล้านนา

วรรณกรรมเรื่อง “นางจันทลีลาพราหมณี เดินเทขสถูฏีกตปุณญา กะทำบุญ” เป็นงานแปลโดยคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียน โดยแปลจากรรณกรรมต้นฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง “An Indian Priestess; The life of Chundra Lela” ของ Ada Lee จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์อเมริกันวังสิงห์คำ เชียงใหม่ เป็นหนังสือขนาดประมาณ 6x9 นิ้ว ความยาวรวม 54 หน้า ต้นฉบับที่ใช้ศึกษาครั้งนี้เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พิมพ์จำนวน 2,000 เล่ม เมื่อ พ.ศ. 2459 ต่อมาโครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับ และเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่ (E-ปัญญาสวรรณกรรมล้านนา) โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ซึ่งต่อมาโครงการนี้ได้ต่อยอดเป็นโครงการ E-60 วรรณพิมพ์ ล้านนา และ E-120 วรรณลิขิตล้านนา) ได้จัดทำเอกสารต้นฉบับให้เป็นไฟล์ อิเล็กทรอนิกส์ ปัจจุบันวรรณกรรมเรื่องนี้ยังไม่ได้ปริวรรตเผยแพร่อย่างเป็นทางการ ผู้ศึกษาจึงทำการปริวรรตเป็นอักษรไทยด้วยวิธีการปริวรรตแบบเทียบรูปอักษรและปรับอักษรวิธี โดยถ่ายทอดตามรูปเขียนเดิมที่ปรากฏในเอกสารต้นฉบับ เว้นแต่บางคำได้ปรับให้เป็นอักษรวิธีแบบอักษรไทยเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ



(ซ้าย) ภาพที่ 1 ปกหนังสือเรื่อง นางจันทลีลาพราหมณี เดินทางสู่ภูมิกตปุณณียา กะทำบุญ
 (ขวา) ภาพที่ 2 ตัวอย่างเนื้อหาในหน้าที่ 1 ของเอกสาร
 (โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับ
 และเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนา รุ่นใหม่, 2550)

เนื้อหาโดยย่อของเรื่องนี้กล่าวถึงชีวประวัติของนางจันทลีลา สตรีผู้ถือกำเนิดในสกุลพราหมณ์ในประเทศเนปาล เมื่ออายุ 7 ปี นางได้แต่งงานกับชายผู้หนึ่งตามธรรมเนียมสังคม ทว่าไม่นานนักสามีก็เสียชีวิตลงทำให้นางตกในภาวะหญิงหม้ายซึ่งตามความเชื่อในศาสนานั้นถือว่าเป็นบาป หลังจากบิดาเสียชีวิต นางจันทลีลาได้ออกแสวงบุญไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อหวังจะพ้นจากบาปนั้น นางได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ให้เป็นครูแก่บรรดาสตรีทั้งหลายได้ 7 ปี ก่อนจะปลีกวิเวกไปบำเพ็ญพรตตามแนวทางพุทธกิริยา กว่า 3 ปี แต่ก็ไม่พบทางบรรลจากภาวะ “บาป” ของตนได้เลย ทั้งตลอดเวลาที่ได้เห็นการโกหกหลอกลวงของพราหมณ์ทั้งจากยัญพิธีและคำสอนต่าง ๆ ทำให้เกิดความคลางแคลงในศาสนาของตน ต่อมานางจันทลีลาได้พบกับมิชชันนารีชาวคริสต์และแลกเปลี่ยนแนวคิดกันจนเกิดศรัทธา นางจึงได้รับเชื่อในคริสต์ศาสนาและเปลี่ยนจากการเดินทางแสวงบุญในศาสนาฮินดูเป็นการเดินทางเผยแผ่คำสอนทางคริสต์ศาสนา จนได้ชื่อว่าเป็นผู้อุทิศตนในคริสต์ศาสนาที่น่ายกย่องผู้หนึ่ง

ผู้ศึกษาเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีความน่าสนใจด้วยว่าเป็นวรรณกรรมแปล ชาวประวัตินุบุคคลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นภาษาล้านนาโดยตรง ทั้งนี้ยังไม่พบว่ามีงานศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาล้านนาในระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงกลวิธีการแปลเรื่องนางจันทลีลาพราหมณีฯ เปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดยใช้ฉบับพิมพ์โดย Fleming H. Revell Company ใน ค.ศ. 1903 เป็นฉบับเทียบ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการแปลวรรณกรรมในด้านลักษณะการแปลและการใช้สำนวนภาษาในการแปล อันจะทำให้เห็นถึงลักษณะของวรรณกรรมแปลเรื่องนี้ จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลการศึกษาดังจะกล่าวต่อไป

กลวิธีการแปลจากภาษาอังกฤษสู่ภาษาล้านนา: กรณีศึกษา “นางจันทลีลาพราหมณีฯ”

จากการศึกษาวรรณกรรมของคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่เป็นงานแปลนั้นพบว่า มีลักษณะการแปลและเรียบเรียงด้วยความร่วมมือกันระหว่างมิชชันนารีกับปราชญ์ในท้องถิ่น เช่น กรณีหนังสือพงสาวดานบัวบานเดิมระบุว่า “นายฉนิลเสียว แม็กคิลเวรี เป็นผู้แปลออกจากภาษาอังกฤษ” โดยมี “หนานอินทเชยย์ เป็นผู้ช่วย” เช่นเดียวกับหนังสือนครครุประเทศ ที่มีผู้ช่วยคือ “Nan Tah and In Tah (หนานตา? และอินตา?-ไม่ทราบชัดเจนว่าควรถ่ายทอดเสียงอย่างไร)” ทั้งนี้เพราะแม้คณะมิชชันนารีจะสามารถสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นได้ดีพอสมควร แต่ก็ยังต้องการผู้ช่วยตรวจสอบไวยากรณ์ ถ้อยคำสำนวน รวมถึงให้คำแนะนำด้านวัฒนธรรมเพื่อสื่อสารกับผู้อ่านที่เป็นคนท้องถิ่นล้านนา ดังนั้นในกรณีของ “นางจันทลีลาพราหมณีฯ” เอง ถึงแม้จะมีได้ออกนามผู้แปลแต่ก็คาดได้ว่า จะอยู่ในกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน โดยมีกลวิธีการแปลดังต่อไปนี้

1. ลักษณะการแปล การแปลหรือการถ่ายทอดความหมาย เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการแปลตามทฤษฎีการแปลของวัลยา วิวัฒน์ศร (2557: 96) กล่าวถึงขั้นตอนการแปล ได้แก่ การทำความเข้าใจตัวบท, การถ่ายทอดความหมาย/การแปล, การตรวจสอบและแก้ไขโดยผู้แปล และการตรวจแก้ไขโดยบรรณาธิการ สำหรับขั้นตอนการแปลหรือการถ่ายทอดความหมายนั้น ผู้แปลจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องของลักษณะทางภาษาระหว่างภาษาเดิมและภาษาใหม่, การรักษาบริบททางวัฒนธรรมต้นฉบับ และการคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้อ่านไปพร้อมกัน

บุญจิรา ไชยชิต (2544: 980) แบ่งประเภทการแปลไว้เป็น 4 แบบ คือ 1) การแปลตามตัวอักษร คือการแปลแบบคำต่อคำ มักใช้กับงานเขียนที่ไม่ซับซ้อนนัก ผู้แปลแทบจะไม่เรียบเรียงหรือดัดแปลงต้นฉบับเลย 2) การแปลเทียบความ ใช้ในงานที่ยึดความถูกต้องของประเพณีการใช้ภาษาด้วย จึงอาจต้องมีการเทียบความเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น 3) การแปลแบบเสรี ผู้แปลมีอิสระในการขยายความ ถอดความ หรือเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามสมควรเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจมากที่สุด และ 4) การแปลปากเปล่า ใช้ในกรณีของการเป็นล่ามซึ่งเน้นความถูกต้องฉับไว ซึ่งจากการศึกษาการแปลเรื่องนางจันทลีลาพราหมณีฯ พบว่าการแปลวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะการแปลแบบ “การแปลเสรี” ที่นอกจากจะเทียบความแล้ว ผู้แปลยังมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวบทหลายประการ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1 การดัดแปลงขนบลีลาการประพันธ์ พบว่าขนบการประพันธ์ในฉบับภาษาล้านนามีความแตกต่างจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1 การดัดแปลงการแบ่งบทตอนมาเป็นการไม่แบ่งตอน ต้นฉบับภาษาอังกฤษของวรรณกรรมเรื่องนี้มี การแบ่งเนื้อหาออกเป็นบทหรือตอน จำนวน 12 บท หากแต่ในการแปลมา เป็นภาษาล้านนามัน ผู้แปลได้เรียบเรียงเนื้อความไปเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ต้นจนจบโดยมิได้แบ่งเป็นบทตอน อย่างไรก็ตามพบว่ายังมีการแบ่งเนื้อหา ออกเป็นย่อหน้าเช่นเดียวกับต้นฉบับเดิม ทว่าการแบ่งย่อหน้าในฉบับภาษาล้านนามีได้ ตรงกับเนื้อความในแต่ละย่อหน้าของต้นฉบับภาษาอังกฤษเสมอไป

1.1.2 การดัดแปลงมุมมองผู้เล่า ต้นฉบับของเรื่องนี้ประพันธ์ขึ้นโดย มุมมองในลักษณะ “ผู้แต่ง-ผู้เล่าเรื่อง (narrateur-auteur)” กล่าวคือโดยทั่วไปมักให้ ภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแบบผู้เล่าเรื่องที่สามารถถ่ายทอดสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไร้ขอบเขต แต่บางครั้งก็สอดแทรกมุมมองของตนเองในฐานะผู้แต่ง (วิลยา วิวัฒน์สร, 2557: 149-150) ซึ่งในการแปลเรื่องนี้มักจะถูกดัดมุมมองผู้แต่งทิ้งไป หรือเปลี่ยนไปบรรยาย โดยมุมมองอื่นแทน เช่น ในตอนที่กล่าวถึงตำรวจห้ามผู้ศรัทธาทอดตนลงต่อหน้าราชรถ เพื่อถวายชีวิตเป็นพิธีกรรมแก่เทพขคันนาค ความว่า

ข้อความภาษาอังกฤษ

I have no doubt, if it were not for the police force at hand, many a fanatic would cast his child under the great wheels, [น. 26]

ข้อความภาษาสันนา

อังกฤษก็ได้ตั้งตำรวจทั้งหลายรักษาเมื่อเขา กะทำการแห่แหรน¹ ทุกปีนั้น เพื่อป้อเขา ได้เอาตัวแลลูกถวายเป็นทานแล [น. 11-12]

จะเห็นได้ว่ามุมมองของผู้แต่งที่ว่า “*I have no doubt*” นั้น ได้ถูกเปลี่ยนเป็น บทบรรยายในมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ว่าหน่วยราชการอังกฤษได้มอบหมายให้ตำรวจดูแล มิให้เกิดเหตุดังกล่าว

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า เมื่อเนื้อความเป็นการแสดงทัศนะของผู้แต่งต่อนาง จันทลีลา ผู้แปลก็กล่าวว่าการทั้งนี้เป็นทัศนะหรือประสบการณ์ของผู้แต่ง ดังนี้

¹ แหน่แหน-บางครั้งการสะกดรูปศัพท์ในภาษาสันนาพบมีการใช้รูป หฺร เช่น หฺรอ (หอ), หฺริน (หิน), แหฺร (แห่), หฺร่า (ท่า)

ข้อความภาษาอังกฤษ

When Chundra Lela first came to our home two years ago a stranger, at least once in our lives we entertained an angel “unawares.” [น. 87]

ข้อความภาษาสันสกฤต

อันนี้แม่ครุฑคือผู้แต่งเรื่องนางจันทลีลา
ไว้ในภาสาอังกฤษก็ได้กล่าวว่เมื่อนางจันท
ลีลามมาถึงเรือนพ่อครูหัวที่² นั้น เขาค็บได้
รู้จักนางแต่ว่าได้รับเอาเป็นแขกแก้ว... [น.
47]

จะเห็นว่าผู้แปลได้เปลี่ยนการเล่าเรื่องด้วยมุมมองของผู้แต่งมาเป็นมุมมองของผู้ที่
รับสารจากผู้แต่งอีกทอดหนึ่ง และตัดแปลงความด้วยสำนวนภาษาสันสกฤตที่เข้าใจง่ายขึ้น

1.1.3 การปรับเปลี่ยนลำดับความ พบว่าการแปลเรื่องนี้ได้ยึดลำดับ
ของเนื้อเรื่องค่อนข้างตรงกับต้นฉบับ แต่ก็มีบางตอนที่มีการลำดับความแตกต่างไปบ้าง
ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงพิธีกรรมในวิหารพระนางกาลิ

ข้อความภาษาอังกฤษ

...and many goats and kids are sacrificed to her daily by her worshippers. On the regular festival days the drain about the temple is said to flow full with the blood of her victims. The gloom and filth of

ข้อความภาษาสันสกฤต

พระรูปองค์นี้คือชอบด้วยเครื่องสักกระบูชา
มีอัน ข้า³ แพะแลลูกแพะถวายบูชานั้น
แลในกาลปางก่อนเขาค็ได้ฆ่าคนถวายเป็น
เครื่องสักกระบูชาแก่พระรูปองค์นี้ เทหาว่า
ตั้งแต่เมืองอันนั้นขึ้นกับเมืองอังกฤษก็มี
อาชญาห้ามป้หื้อได้ฆ่าคนบูชา คันถึงวันสี่⁴

² ครั้งแรก, เมื่อแรก

³ ฆ่า

⁴ วันสี่ ในวัฒนธรรมสันสกฤตโดยทั่วไปหมายถึงวันธรรมสวณะซึ่งจะมีการถืออุโบสถศีล ฟังธรรม และประกอบพิธีทางศาสนา ในบริบทนี้วันสี่หมายถึงวันกำหนดพิธีกรรมทางศาสนา

the place; the rude clamor of the priests; the naked, besmeared bodies of her devotees; the quivering, bleeding bodies of the newly sacrificed animals; the sad bleating of the kids being led to the block-are sights and sounds the visitor can never forget. At one time human sacrifice was offered to this goddess, and Thugs of India used to whet their knives before her and ask her blessing on their murderous deeds. [น. 20]

ได้มาไคว⁵ ดังอันในช่องหล่ออารามที่นั่น
ก็เต็มไปด้วยเลือดแพะเสียงทั้งมวนคิมแล
ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจักมีใครเป็นคมะมัย⁶ ก็ได้ไป
อิฐฐานกับพระรูปองค์นั้นตามใจใฝ่รักของเขา
เพื่อจักได้ไปกะทำการร้ายนั้น แล้วเขาค้ได้
เอามีดของเขามาฝนกับบาทะพระรูปนั้น
เสียก่อน [...] มีสีทหะส่ำเนียงเสียงเดียดัน⁷
ด้วยคนทั้งหลายไหว้พระเจ้า แลเสียงสัตว์
ร้องคางตามที่เขาเอามาเข้าบูชาอันคิมิ แลมี
ทุกคน⁸ อันเหม็นสาบควาดด้วยชั้นแลเลือด
แห่งสัตว์ที่เขาเอามาซ่านแล [น. 6-7]

จะเห็นว่ากรลำดับความในฉบับเดิมกล่าวถึง 1) การฆ่าแพะบูชาอัญญ 2) ราง
โสมสูตรเต็มไปด้วยเลือด 3) บรรยากาศ เสียงโห่ร้อง และกลิ่นควาเลือด 4) การถวาย
มนุษย์เป็นเครื่องสังเวย และ 5) โจรทั้งหลายมาบูชาและขอพรต่อเทวรูป แต่ในฉบับ
ภาษาล้านนาได้เรียงลำดับรายละเอียดโดย 1) การฆ่าแพะบูชาอัญญ 2) การถวายมนุษย์
เป็นเครื่องสังเวย 3) ช่องหล่อ (รางโสมสูตร) ที่เต็มไปด้วยเลือด 4) โจรทั้งหลายมาบูชา
และขอพรต่อเทวรูป และ 5) บรรยากาศ เสียงโห่ร้อง และกลิ่นควาเลือด กล่าวคือใน
ฉบับแปลมีการลำดับความต่างจากต้นฉบับแต่ก็ยังคงรายละเอียดครบถ้วน แม้จะมีการ
ตัดความหรือตัดแปลงบางข้อความบ้าง โดยเป็นไปเพื่อความสะดวกในการอ่านของผู้อ่าน

⁵ ครอบ บรรจบ; ดังที่มักพบในคำซ้อนว่า “ไคว่ครอบ”

⁶ ขโมย

⁷ เสียงดังอีกที

⁸ กลิ่นอันเลวร้าย-ผูกจากศัพท์ภาษาบาลี คือ หู (ไม่ตี, เลว) + คนธ (กลิ่น)

1.1.4 การดัดแปลงรูปแบบบทสนทนา ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีการสนทนาระหว่างตัวละครในหลายเหตุการณ์ โดยในต้นฉบับภาษาอังกฤษจะใช้เครื่องหมายอัญประกาศ (“...”) เป็นตัวบ่งชี้ ซึ่งในฉบับภาษาสันสกฤตไม่ปรากฏการเน้นด้วยเครื่องหมาย หากข้อความใดเป็นบทสนทนาของตัวละครมักบ่งให้ทราบโดยใช้คำเชื่อม “ว่า” เป็นคำบ่งคำสนทนา เช่น

ข้อความภาษาอังกฤษ

...One day Chundra Lela went to visit her, and found her reading Christian books, the first she had ever seen.

"Where did you get these books, Parbortee?" she asked.

"The lady who comes to teach me brought them," Parbortee answered.

"Could I see this lady?"

"You come to-morrow at three o'clock and you will see her. It is the day she comes to teach me." [น. 61-62]

ข้อความภาษาสันสกฤต

มีในวันหนึ่งนางจันทลีลาศได้ไปแหวหา
ยงคนนั้นแล้วก็ได้หันนางเภาตินั้นอ่าน
หนังสือเรื่องพระเยซูเจ้าอยู่ นางจันทลีลา

ศได้ถามว่าหนังสือนี้นางได้ที่ไหนมา⁹
นางเภาติบอกว่าจะเข้าได้กับนายผู้ซึ่งอัน

เป็นชาวเมืองอเมริกา ท่านเคยได้มา
สั่งสอนข้า ส่วนนางจันทลีลาศได้ถาม
ต่อไปว่าเข้าใครอยู่กับนายนั้นสักคำได้คำ

นางเภาติว่าวันพรุก¹⁰ บ่ายสามโมงเป็น
วันกำหนดที่นายจักได้มาสอนแล ท่านจุง
มายามนั้นเทอะ [น. 32]

⁹ ซา (ออกเสียง จา), คา (ออกเสียง กา)-คำบ่งคำถามในลักษณะเดียวกับ “หรือ”; ได้ที่ไหนมาซา คือได้จากที่ใดมาหรือ, ได้คา คือ ได้หรือไม่

¹⁰ วันพรุก (ออกเสียง พุก) คือ วันพรุ้ง

จะเห็นว่าถึงแม้จะไม่ได้จัดย่อหน้าหรือใช้เครื่องหมายที่บ่งคำสนทนาชัดเจน แต่การที่ผู้แปลรักษาความในคำสนทนาได้ตรงกับต้นฉบับก็ทำให้ไม่เป็นที่อุปสรรคต่อการทำความเข้าใจบทสนทนา

1.1.5 การดัดแปลงบทเล่าเรื่องของตัวละครเป็นบทบรรยาย วิธีการนี้ปรากฏในตอนที่มีการสัมภาษณ์นางจันทลีลาในเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น เมื่อนางเล่าถึงการทรมาณตนว่า

ข้อความภาษาอังกฤษ

"...The string contained one hundred and eight beads. With each bead I called on the name of a god; with the other hand I kept account of the number of times I had gone around the string by moving the thumb from joint to joint, as is their way of counting. In a night I would go round the string one thousand times, repeating the name of the gods one hundred and eight thousand times."
[น.48]

ข้อความภาษาล้านนา

ลูกหมากคำของนางมีร้อยแปดลูก คั่นตัก¹¹
ลูกไหนก็ได้ระนิกเงิงพระรามองคั่นคำนี้
นางคักตักหมากคำคั่นไหนได้แสนแปด
พันคาบ¹² [น. 25]

¹¹ นับ

¹² เที่ยว ครั้ง; แสนแปดพันคาบ คือ หนึ่งแสนแปดพันเที่ยว

จะเห็นว่าในบทนี้มีการเปลี่ยนมุมมองจากผู้เล่า (นางจันทลีลา) ให้เป็นบทบรรยายจากมุมมองผู้เล่าเรื่องแทน และมีการย่อความเพื่อลดรายละเอียดด้วย

1.2 การขยายความจากต้นฉบับ กล่าวคือ ผู้แปลได้อธิบายเพิ่มเติมไปจากตัวบทเดิม โดยมีเจตนาให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเหตุการณ์ได้ดียิ่งขึ้น ดังตัวอย่างในตอนนี้นางจันทลีลาได้แสดงแก่ชาวอินดูว่าตนได้เป็นคริสเตียนแล้วนั้น ปรากฏความว่า

ข้อความภาษาอังกฤษ

She called the pastor's wife to bring her a cup of water, and, taking it from this Christian's hand, drank it before them, she then asked another Christian for his hookah, and sat down and smoked with the group of Christian, [น. 69]

ข้อความภาษาสันนา

...นางได้ขอเอาน้ำกับแม่ครูผู้เป็นชาวเมืองนั้น ว่าขอเอาน้ำที่หื้อข้ากินพร่อง¹³ เทอะ แล้วนางก็ไปรับเอากับมือแม่ครูแล

ในเมืองทิมตุนั้นมีภรรยาอยู่หลายถ้านหลายชั้น ตามทำเนียมเขาได้ นับถ้อยภรรยาอันถือคองวัด¹⁴อันคัดแข่งตามศาสนาทิมตุนั้น แม่นคนอย่างสูงนั้น จักรับกินสิ่งใดกับคนอย่างต่ำกว่าตนแล้ว ตัวก็เป็นคนมระมุนทิน¹⁵ ไป แลได้ถ้อยว่าเป็นคนนอกภรรยาคือตัดออกจากภรรยาแล้ว แลเมื่อนางได้กินน้ำแล้วก็ข้าขอสูบบุหรี่¹⁶ กับด้วยหมู่ชาวเรือนแลม [น. 37]

¹³ บ้าง; พร่องเทอะ (ออกเสียง ฟ่องเตอะ) คือ บ้างเถิด

¹⁴ คอง (ออกเสียง กอง) คือ แนวทาง ครรลอง, วัด ในที่นี้คือวัตรปฏิบัติ

¹⁵ มละมลิน ผู้กตัญญูจากภาษาบาลี คือ มล (เป็อน ไม่บริสุทธิ์) + มลิน (ไม่สะอาด)

¹⁶ บุหรี่

จะเห็นว่าในเนื้อความส่วนนี้ผู้แปลได้ขยายความให้ผู้อ่านเข้าใจถึงเรื่องตระกูล (วรรณะ) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่เคร่งครัดมากในวัฒนธรรมอินเดีย และการที่นางจันทลีลาตีมน้ำและสบูบูหรือกับคริสเตียนคือการแสดงออกว่าไม่มีวรรณะสำหรับนางอีกต่อไป กลวิธีการขยายความจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจวัฒนธรรมของสังคมที่ปรากฏในเรื่องมากยิ่งขึ้น

1.3 การย่อความจากต้นฉบับ พบว่าในบางเหตุการณ์มีการกล่าวเรื่องราว แต่เพียงย่อ ๆ โดยลดรายละเอียดของเหตุการณ์ในต้นฉบับ เช่น ในตอนที่กล่าวถึงนางจันทลีลานำเทวรูปทั้งหมดที่ตนเคยนับถือไปมอบให้แก่ Dr. Phillips ซึ่งต้นฉบับเดิมกล่าวถึงเหตุการณ์โดยละเอียด มีผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์หลายคน รวมความทั้งสิ้นหลายย่อหน้า แต่ในฉบับแปลกล่าวแต่เพียงว่า

“นางก็ได้ลาไปจากมิสสหายแท้แลได้ขณศั¹⁷มาสู่ที่อยู่แห่งอาจารย์ยะ ผู้เป็นชาวเมืองนั้นคนหนึ่งแล้วนางก็ได้ใช้คนหนึ่งไปเอาพระรูปที่นางได้ฝากไว้ กับคนหนึ่งแต่ก่อนนั้นมาปงหื้อพ่อครูกับทั้งหนังสือต่าง ๆ อันที่เป็นเรื่องศาสนาแก่นั้นนางก็เป็นที่ได้ละหุม¹⁸เสียดยัพระรูปทั้งหลายวันนั้นหันแล”

[น. 36]

1.4 การตัดความจากต้นฉบับ พบว่าในบางตอนผู้แปลได้ตัดข้อความเดิมในต้นฉบับภาษาอังกฤษออกไป ทั้งในระดับคำ วลี ประโยค ไปจนถึงระดับปริเฉท เพื่อให้เนื้อความกระชับขึ้น หรือตัดส่วนที่เข้าใจยาก อยู่นอกวัฒนธรรมของผู้อ่าน หรือไม่ส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาออกไป

¹⁷ ศั (ออกเสียง ศั) หมายถึง อุปกรณ์ ข้าวของต่าง ๆ เช่น ศรัวกิน คือของกิน, ศรัวย้อย คือ เครื่องประดับ

¹⁸ หุม (ออกเสียง หุม) หมายถึง ทอดทิ้ง ละทิ้ง

1.4.1 การตัดความในระดับคำ วลี หรือประโยค พบว่าบางครั้งผู้แปลได้ตัดข้อความบางส่วนออก ซึ่งโดยมากจะเป็นรายละเอียดปลีกย่อยที่อาจจะไม่จำเป็นต่อเนื้อความหลักที่ต้องการสื่อสาร เช่น

ข้อความภาษาอังกฤษ	ข้อความภาษาสันสกฤต
<p>A little <i>Brahmin</i> girl was born in the <i>mountainous</i> country of Nepal, to whom was given the name of Chundra Lela (<i>Playing of the Moonbeams</i>) [น. 15]</p>	<p>ยังมีกุมมารีข้อยคนหนึ่งได้เกิดมาในเมืองนิพาลราชธานี ญาติพี่น้องทั้งหลายก็มาเบิกบายใส่ชื่อว่่านางจันทลีลาว่าอันคัมมีแล [น. 1]</p>

จะเห็นว่าในที่นี้มีการตัดวลีต่าง ๆ ที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยออกไป รวมทั้งคำแปลของชื่อ “จันทลีลา” อาจเพราะผู้แปลเห็นว่าไม่ได้เป็นพลความจำเป็นที่จะต้องสื่อสาร

1.4.2 การตัดความในระดับปริจเฉท พบว่าบางครั้งผู้แปลได้ตัดเนื้อความบางส่วนออกไป โดยอาจแบ่งประเภทของเรื่องราวที่ถูกตัดออกไปได้ดังนี้

1) รายละเอียดของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือเทวดำนานในศาสนาฮินดูที่เกี่ยวข้องกับเทวดาน เช่น ดำนานกำเนิดแม่น้ำคงคาในบทที่ 4, ดำนานปรศุรามสังหารมารดา (นางเรณุกา) และดำนานพระศิวะกับนางปารวตีในบทที่ 6 ฯลฯ การตัดเทวดำนานดังกล่าว อาจเป็นเพราะเห็นว่ามิได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวประวัติของนางจันทลีลาและเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผู้อ่านชาวล้านนาอาจมีผู้ทราบในจำนวนน้อย จะทำให้ต้องอธิบายขยายความมากขึ้น และยังเป็นเนื้อหาส่งเสริมความเชื่อในศาสนาอื่นด้วย จึงได้ตัดออกเสีย

2) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการเทศนาของนางจันทลีลาบางส่วน เช่น หลานของนางได้รับการสั่งสอนและต้องการรับศีลจุ่มในบทที่ 8, มิชชันนารีมอบผ้าห่มกันหนาวให้แก่นาง และเรื่องของชายผู้ยอมรับพระคริสต์แต่ยังไม่ยอมรับศีลจุ่มจนกว่า

บิดาจะเสียชีวิตในบทที่ 11 ฯลฯ การตัดเรื่องราวเหล่านี้นี้ออกอาจเป็นเพราะเป็นรายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่ได้มีความสำคัญต่อเนื้อหาหลักมากนัก

3) การแสดงทัศนะของผู้แต่งต่อประเด็นต่าง ๆ เช่น ทัศนะต่อความลำบากแสนสาหัสในการเดินทางแสวงบุญของชาวฮินดูในบทที่ 4, ทัศนะและการวิงวอนต่อพระเจ้าให้มีผู้ขยันขันแข็งในการเผยแพร่ข่าวประเสริฐเช่นนางจันทลีลามากยิ่งขึ้นไปในบทที่ 8, ทัศนะต่อการที่คริสตชนยังถกเถียงกันถึงความเหมาะสมที่สตรีจะเป็นผู้เผยแพร่ข่าวประเสริฐในบทที่ 10 ฯลฯ น่าสังเกตว่าทัศนะของผู้แต่งมักถูกตัดออกไปเสมอ ๆ อาจเป็นเพราะผู้แปลต้องการแสดงภาพเหตุการณ์อย่างเป็นกลาง หรือเห็นว่าเป้าหมายหลัก (target) ของงานแปลเรื่องนี้คือจะมีใช้คริสตชนเสียทีเดียว ทว่าต้องการถ่ายทอดไปยังผู้ที่ยังไม่รับเชื่อในคริสต์ศาสนาเป็นหลัก การให้ทัศนะของคริสตชนมากเกินไปอาจเป็นอุปสรรคทางความคิดและความเข้าใจต่อผู้อ่าน นอกจากนี้เนื้อหาที่กล่าวถึงความขัดแย้งทางแนวคิดระหว่างคริสตชนด้วยกันก็ยังเป็นภาพลบต่อบุคคลผู้ยังไม่รับเชื่ออีกด้วย จึงได้ตัดเนื้อหาความเหล่านี้ออกเสีย

1.5 การเพิ่มความจากต้นฉบับ วิธีการนี้ต่างจากการขยายความซึ่งเป็นการกล่าวเสริมอันมีเจตนาหลักเพื่อสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมแก่ผู้อ่าน แต่การเพิ่มความเป็นการเติมสิ่งที่ไม่มีในต้นฉบับเดิมเพื่อวัตถุประสงค์อื่น (กนกพร นุ่มทอง, 2553: 73) เช่น เพื่อเชื่อมความ เพื่อสร้างบรรยากาศบางอย่าง หรือเพิ่มเรื่องราวและทัศนะที่ต้องการถ่ายทอด เช่น

ข้อความภาษาอังกฤษ

At this age she went with her father on her first pilgrimage, a long and weary journey to Jagannath, a sacred shrine in the east of India. [น. 16]

ข้อความภาษาล้านนา

อันนี้พ่อแห่งนางคมีใจมักใคร่ออกจระเดินไปไหวยังพระรูบเจ้าองค์นี้ที่เขานับถือว่ามีบุญนัก แล้วจึงจักบอกแก่ลูกแห่งตนว่า บัดนี้คูปอด้จักไปไหวยังพระรูบเจ้าบุญมีองค์นี้อันอยู่ ในทิสสะहनวันออกพันแล

ข้อความภาษาอังกฤษ

ข้อความภาษาสันสกฤต

เมื่อนั้นนางจันทลีลา¹⁹ชอบใจจะไปกับด้วย

พ่อแห่งตนแล [น. 4]

จะเห็นว่าในต้นฉบับเดิมกล่าวเพียงแต่ว่านางจันทลีลาได้ออกเดินทางแสวงบุญกับบิดาเป็นครั้งแรกไปยังชคันนาล แต่ในฉบับแปลได้เพิ่มความถึงพฤติการณ์และการสนทนากันระหว่างบิดาและบุตรสาว ทำให้เกิดภาพปฏิสัมพันธ์ระหว่างนางจันทลีลาและบิดามากขึ้นกว่าต้นฉบับ ผู้อ่านจึงเห็นกริยาอาการของตัวละครที่เป็นมนุษย์อย่างสมจริงมากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบการเพิ่มความเพื่อสรุปความในตอนท้ายของเรื่อง ซึ่งในฉบับภาษาอังกฤษไม่ได้มีข้อความนี้ อันเป็นการเพิ่มความเพื่อสรุปเรื่องราวชีวิตของนางจันทลีลา ความว่า “เรื่องนางจันทลีลาที่สุดเลื่องเท่านี้นี้แล ในปีคริสตศกราช 1906 ร.ศ.125 นางจันทลีลานั้นก็ยังมีชีวิตอยู่ มีอายุได้ 71 ปี” [น. 73]

จากข้อความดังกล่าวยังทำให้เห็นว่าผู้แปลน่าจะมีการติดต่อเพื่อขอข้อมูลกับผู้แต่งหรือผู้เกี่ยวข้องกับชีวิตของนางจันทลีลาด้วยเพื่อตรวจสอบให้ทราบว่านางยังมีชีวิตอยู่

อนึ่ง ในท้ายของเรื่องนี้ผู้แปลได้ยืนยันเจตจำนงที่ให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวประเสริฐของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่ง “...เพ็ง²⁰ หมู่สานุสิกพระเยซูเจ้าจักเอานางจันทลีลามาเป็นแบบอย่างในการสอนแลที่มิได้สั่งสอนไปตามในเวียงแลตามปจันตะบ้านนอกของนิคมทั่วไปไคว่ทั้งภษาไทยเรานี้เป็นต้น จนได้หื้อคนทั้งหลายรู้จักพระเจ้าอันเที่ยงแท้ นั้น” รวมทั้งการเน้นย้ำให้คริสเตียนมีความกรุณาอารีต่อผู้ยาก ยึดหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา และเน้นย้ำแก่ผู้ยังไม่รับเชื่อให้รีบรับเชื่อในพระคริสต์เสียโดยไว

¹⁹ ยิน ในภาษาสันสกฤตหมายถึงรู้สึก เช่น ยินชอบ, ยินเคียด (โกรธ)

²⁰ เพ็ง, เหมาะสม, ควร

ข้อความส่วนนี้เป็นกรเติมบทสรูปเรื่องซึ่งไม่ปรากฏในต้นฉบับภาษาอังกฤษ และได้ถูกเติมเข้ามาเพื่อกล่อมเกล่าผู้อ่านให้น้อมเข้าสู่หลักการของศาสนาคริสต์

1.6 การตัดแปลงความจากต้นฉบับ พบว่าผู้แปลได้ตัดแปลงถ้อยคำจากต้นฉบับเพื่อเอื้อต่อความเข้าใจของผู้อ่าน โดยพบว่าในกรณีคำที่เป็นหน่วยมาตรวัดต่าง ๆ นั้น ได้ตัดแปลงให้เป็นหน่วยนับในวัฒนธรรมล้านนา เช่น ค่าเงินนับเป็นแถบ (rupee), ความสูงนับเป็นวา (feet), ความยาวไกลนับเป็นโยชน์ (miles) และได้คำนวณให้เป็นค่าที่ใกล้เคียงทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับมาตรวัดสากลก็ยังสามารถทราบระยะหรือปริมาตรต่าง ๆ ได้ใกล้เคียงความจริง

นอกจากนี้ยังมีการตัดแปลงถ้อยคำในบางกรณีเพื่อให้เข้ากับบริบทวัฒนธรรมของผู้อ่าน เช่น

ข้อความภาษาอังกฤษ

Her mother was the *favorite of his*
four wives. [น. 15]

ข้อความภาษาล้านนา

ແມ່ແຫ່ງກຸມມາຣິນນັ້ນຄືເປັນ*ເມີຍຫລວງ*
ແຫ່ງທ່ານແລ [น. 1]

จะเห็นว่าการแปล “favorite (wife)” ว่าเป็น “เมียหลวง” นั้น ไม่ตรงตามความหมายเดิมเสียทีเดียว เพราะภรรยาที่รักที่สุดอาจไม่จำเป็นต้องเป็น “เมียหลวง” ก็ได้ แต่การที่ผู้แปลใช้คำ “เมียหลวง” นั้นก็อาจจะเพื่อความกระชับ เข้าใจง่าย ไม่ต้องอธิบายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเกินความจำเป็น

ไม่เพียงเท่านั้น การตัดแปลงความในบางกรณียังเป็นไปโดยมีวัตถุประสงค์ทางด้านความเชื่อแอบแฝงอยู่ ดังพบว่าในตอนที่น่างงจินตลิลลาขอร้องญาติให้นำศพน้องชายไปฝังตามประเพณีคริสเตียน ความว่า

ข้อความภาษาอังกฤษ

It was in the rainy season, and had been wet. [...] The funeral pyre was surrounded with water, and still it rained. They placed the body on the pyre, and attempted to light the wood, but could not. [น. 85-86]

ข้อความภาษาไทย

...ในวันนั้นพระเจ้าก็ได้ไขฟ้าที่ออกมา เมฆฝนพัดทอหว่าลงมาจนที่จักพานนั้นก็ได้เปียะชุ่มไปทั้งเสี ยง แลน้ำก็ไหลแวด²¹ ขา²²อันสำรับวางขอนสนนั้นอยู่แลเมื่อนั้นเขาค็ลองเอาไฟไปเจาะ²³ เผาขาม²⁴ดูหลายทีก็บ่ไหม้ [น. 47]

จะเห็นว่าต้นฉบับภาษาอังกฤษให้เหตุผลชัดเจนว่าขณะนั้นเป็นฤดูฝน แต่ในฉบับแปลไม่มีการกล่าวถึง ทว่าได้กล่าวว่ “พระเจ้า” ทรง “ไขฟ้า” ทำให้ฝนตก และไม่สามารถเผาศพตามประเพณีฮินดูได้ การดัดแปลงความในส่วนนี้จึงเป็นไปเพื่อทำให้เห็นถึงฤทธานุภาพของพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นแรงผลักดันที่จะสร้างความเชื่อถือศรัทธาในคริสต์ศาสนาแก่ผู้อ่านให้ยิ่งขึ้นไป

จากวิธีการแปลดังกล่าวทำให้เห็นว่าผู้แปลได้พยายามแปลโดยรักษาความตามต้นฉบับ แต่ขณะเดียวกันก็ได้ตัดทอนและย่อความในส่วนที่เห็นว่าไม่จำเป็นต้องสื่อสารหรืออยู่นอกวัฒนธรรมของผู้อ่านและทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจ หรือเปิดโอกาสที่จะสร้างความเห็นแย้งกับทัศนะของผู้แปล, มีการขยายความและเติมความในส่วนที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น เห็นบรรยากาศในมุมมองใหม่ และได้รับทัศนะและแนวคิดจากผู้แปลรวมทั้งมีการดัดแปลงความในส่วนที่อาจจะให้มุมมองที่ชัดเจนขึ้น และมีวัตถุประสงค์แฝงในการสร้างความศรัทธาทางศาสนา

²¹ ล้อมรอบ ดังคำซ้อนว่ “แวดล้อม” นั้น

²² หั่งหรือตะแครงเหนือเตาไฟสำหรับย่าง ในบริบทนี้หมายถึงไม้ที่ขัดกันขึ้นเป็นเชิงตะกอนรองรับศพ

²³ จุด ใช้กับการจุดไฟ

²⁴ ซ่อม, ทดลอง; เผาขาม (ออกเสียง เผาขาม) ค็อทดลองเผาดู

2. การใช้สำนวนภาษาในการแปล จากการศึกษาพบว่า การแปลวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ได้กระทำแต่เพียงเทียบความให้เข้าใจได้เท่านั้น ทว่าผู้แปลได้ใช้กลวิธีทางภาษาที่มีสำนวนลีลาตามลักษณะที่ใช้กันอยู่ในวรรณกรรมล้านนา มาแต่อดีตหลายประการด้วยกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นวรรณศิลป์แล้วยังช่วยสร้างความใกล้ชิดกับผู้อ่านด้วย

2.1 การใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรมพุทธศาสนาล้านนา วรรณกรรมล้านนามีความผูกพันกับพุทธศาสนา มาแต่โบราณ ดังนั้นการแต่งวรรณกรรมต่าง ๆ จึงมักจะเคยชินกับการสอดแทรกคำภาษาบาลี หรือสำนวนอย่างวรรณกรรมบาลี เพื่อรักษาบรรยากาศของเรื่องให้เป็นการ “ออกในธรรม” ซึ่งแม้เรื่องนี้จะเป็นวรรณกรรมคริสต์ศาสนา แต่ก็พบว่า มีลักษณะนี้แฝงอยู่ด้วยเช่นกัน

2.1.1 การใช้ถ้อยคำภาษาบาลี พบว่าบางครั้งผู้แปลเลือกใช้คำภาษาบาลีในการแปลแม้ว่าจะมีคำในภาษาล้านนาที่มีความหมายเดียวกันที่ใช้แทนกันได้ เช่น

ข้อความภาษาอังกฤษ

On a certain day in the year, blood would flow from the idol into which he dipped a cloth, [น. 51]

ข้อความภาษาล้านนา

ไคว่ซวบปีไหนแลหนเคยมีโลหิตได้ไหล ออกมาจากตนพระรูปนั้นแล หมูปโรหิตเคยได้เอาผ้ามาซุบเสือดั้น... [น. 27]

จะเห็นว่าผู้แปลเลือกใช้คำภาษาบาลีว่า “โลหิต” ในการแปลคำว่า “blood” แต่ในขณะที่เดียวกันก็ใช้คำว่า “เสือด” ซึ่งมีอยู่ในภาษาล้านนาด้วย

ข้อความภาษาอังกฤษ

I than began to believe the priests to be a set of *liars* instead of holy men. [น. 53]

ข้อความภาษาล้านนา

นางคืบได้เชื่อถือว่าโรหิตนั้นเป็นคนบวริ-
 สุทธิ์เท่าเป็นคน *มัจจาวาท* ทั้งหมด [น. 29]

จะเห็นว่าผู้แปลเลือกใช้คำว่า “คนมุสาวาท” ในการแปลคำว่า “liars” ซึ่งในภาษาล้านนาอาจใช้คำอื่น ๆ เช่น คนซี้จู้ หรือคนซี้ล่าย แต่ผู้แปลก็เลือกใช้คำซึ่งเป็นภาษาบาลีในตำแหน่งนี้

ตัวอย่างการแปลถ้อยคำภาษาอังกฤษด้วยคำภาษาบาลี มีตัวอย่างอื่น ๆ เช่น สามิกะ (husband), มระมุนทิน (filth), กัตตาทิการ (suffered [for merit]) มัคคผละจัมม (avail), อาจารย์ยะ (missionary), เทษสันฐี (pilgrimage), สกุกณา (birds), วานโร (monkey) ฯลฯ

2.1.2 การใช้คำขึ้นต้นความเป็นภาษาบาลี พบว่าบางย่อหน้ามีการใช้คำขึ้นต้นความเป็นภาษาบาลีอย่างงานแปลภาษาบาลีในลักษณะคล้ายการแปลยกศัพท์ หรือนิสสัย ได้แก่

“*อก ในกาลเมื่อข้ามลวงพันไปเมื่อนานประหมรรว่าได้ทกลีบปีมาแล้วนี้ ยังมี กุมมารียิ่งน้อยคนนึ่งได้เกฎมาในเมืองนิพาลราชธานี*” [น. 1]

“*อก ในกาลเมื่อท่านระสี²⁵ตนเป็นผัวได้ไปขงชวยหาเนื้อพิทพอก²⁶ คีนมา บ่หันนางสิตะเมียมิ่งตั้งอันค้เป็นทุกขียิ่ง*” [น. 14]

จะเห็นว่าความสองตอนนี้ใช้คำขึ้นต้นความว่า “อละ” ในภาษาบาลีเป็นนินบาต บอกกาล แปลว่า “ครั้งนั้น” สอดคล้องกับข้อความต่อมาที่ว่า “ในกาลเมื่อ...”

“*สา ปิตตา ส่วนชายผู้เป็นพ่อค้มารำพึง²⁷ ต่อบุตตี จึงสอนหนังสือ อันชาวเมืองถือว่่าเป็นหนังสือตีวิเสศ จบแจ้งเพตด้วยบาปแลบุญ*” [น. 1]

²⁵ ฤษี

²⁶ พิก (ออกเสียง ปีก) คือพริก กลับคีนมา, พอก (ออกเสียง ปอก) คือกลับคีนเช่นกัน; พิกพอก เป็นคำซ้อน

²⁷ รำพึง

จะเห็นว่าความซ้อนนี้ใช้คำว่า “สา ปิตตา” เพื่อที่จะกล่าวถึงบิดาของนางจันทลีลาต่อไป

การดังกล่าวทำให้เห็นว่าแม้จะเป็นวรรณกรรมเนื่องด้วยคริสต์ศาสนา แต่ผู้แปล (ที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่น) ซึ่งมีความเคยชินกับวรรณกรรมพุทธศาสนาน่าจะมีความตั้งใจสร้างบรรยากาศของเรื่องนี้ให้เห็นถึงความสำคัญ เป็นคติที่สอนใจ อันเป็นลักษณะเดียวกันกับวรรณกรรมบาลีในชนบทไทรโยค จึงนำถ้อยคำสำนวนแบบวรรณกรรมพุทธศาสนาเหล่านั้นมาใช้ในเรื่องนี้ด้วย

2.2 การใช้คำซ้อน คำซ้อนเป็นการนำคำที่มีความสัมพันธ์เชิงความหมายมาควบซ้อนกัน นับเป็นกลวิธีทางภาษาที่นิยมใช้ในวรรณกรรมไทย ดังพบการใช้คำซ้อนจำนวนมากในตำนานพื้นเมืองแสนหวี ฉบับหอคำเมืองใหญ่ (ภคภท เทียมทัน, 2565) ส่วนในคำวขอของล้านนาพบการศึกษาคำซ้อนในคำวขอเรื่องพระอภัยมณีแลศรีสุวรรณ (ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี, 2562) ซึ่งพบคำซ้อนจำนวนมาก สำหรับในวรรณกรรมเรื่องนี้ผู้แปลได้แปลถ้อยคำภาษาอังกฤษเป็นคำซ้อนอยู่มาก เช่น

วิภูษาเสื้อผ้า (garments), หมากนับหมากคำ (beads), อารามวัด (temple), เค้ามูลละ (the origin), แรดซ่างเสือหมี (wild beasts), ปรารถนามักใคร่ (desired), จลั๊กขวิ๊กต้อง (make [a Image]), ค้นเซาะแสวงหา (procuring), ทิสสานุทิสสะ (all over), เตื่อตมีนััน (deafening shouts), พยาธิโรคา (disease), สละละเสย (vacates), เลางาม (beautiful), ตาปัสสะระสี (hermit), พิกพอก (returned), สีนหารัก (love), ท้าวขุนเสนา (counselors), วิตวิ้งหกตกเหนือออกใต้ (Ran up and down), หอรเรือน (houses), ม้างเท (tearing down) ยกย้าย (proceeded) ฯลฯ

การใช้สำนวนภาษาในลักษณะนี้ สอดคล้องกับลักษณะภาษาที่พบในวรรณกรรมล้านนาแต่โบราณ นอกจากสร้างความสละสลวยในเชิงวรรณศิลป์แล้ว กลวิธีดังกล่าวยังเป็นวิธีที่ทำให้คนล้านนาสามารถเสพอ่านงานแปลชิ้นนี้ได้อย่างลื่นไหล รู้สึกใกล้ชิดไม่เป็นที่เคอะเขิน ด้วยว่าใกล้เคียงกับ “คำปากคำจา” ของตนแต่เดิม

บทสรุป

วรรณกรรมเรื่อง “นางจันทลีลาพราหมณี เดินเทขสถูฏีกตปุณญา กะทำบุญ” เป็นวรรณกรรมภาษาล้านนาที่แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง “An Indian Priestess: The life of Chundra Lela” โดยคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนาโดยโรงพิมพ์อเมริกันวังสิงห์คำ ผู้แปลมีกลวิธีการแปลโดยมีลักษณะการแปลเป็นการแปลแบบเสรี มีการดัดแปลงขนบลีลาการประพันธ์ การขยายความ การย่อความ การตัดความ การเติมความ และการดัดแปลงความ ส่วนในด้านการใช้สำนวนภาษาในการแปล พบการใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรมล้านนา ซึ่งพบการใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรมพุทธศาสนาล้านนาและการใช้คำซ้อน

กลวิธีในการแปลดังกล่าวนี้ส่งผลดีคือ กลวิธีด้านลักษณะการแปลช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น และยังแฝงไว้ด้วยการปลูกฝังแนวคิดความเชื่อและทัศนคติทางศาสนา ส่วนการใช้สำนวนภาษาแบบวรรณกรรมล้านนาช่วยสร้างความใกล้ชิดทางภาษาและวัฒนธรรมแก่ผู้อ่าน ทำให้เรื่องราวทางคริสต์ศาสนาเป็นเรื่องที่คนล้านนาเข้าถึงได้ นำไปสู่การจูงใจผู้อ่านให้รับเชื่อเป็นคริสตชนอันเป็นเจตนาหลักของการตีพิมพ์วรรณกรรมเรื่องนี้ งานแปลชิ้นนี้จึงเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดทางคริสต์ศาสนาโดยใช้ภูมิทางภาษาและวรรณกรรมเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนภารกิจของคณะมิชชันนารีในการเผยแพร่ “ข่าวประเสริฐ” และเชื่อเชิญชนล้านนาเข้ามาสู่อ้อมกอดของพระผู้เป็นเจ้า ตามวัตถุประสงค์ของคณะผู้ดำเนินงาน

รายการอ้างอิง

- กนกพร นุ่มทอง. (2553). การศึกษาการแปลวรรณกรรมจีนเรื่องไซ่ฮั่นในสมัยรัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.
- จิรวัดน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ. (2561). **วรรณกรรมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี. (2562). “การศึกษาวิเคราะห์คำซ้อนในคำวขอเรื่องพระอภัยมณีและศรีสุวรรณ.” รายงานการวิจัย, กองทุนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- บุญจิรา ไชยชิตร. (2544). “การแปลและการเรียบเรียง.” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 6 (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่ 9-15**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2528). **คริสต์ศาสนาในล้านนา: การศึกษาประวัติคริสต์ศาสนาในภาคเหนือ**. เชียงใหม่: โครงการตำราศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ภคภท เทียมทัน. (2565). “คำซ้อนในภาษาไทยใหญ่: กรณีศึกษาพื้นเมืองแสนหวิ ฉบับหอคำเมืองใหญ่.” **มนุษยศาสตร์วิชาการ**, 29 (1), 167-188.
- วรรณภา ปะวีโน. (2564). “โรงพิมพ์ยุคแรกของล้านนา.” **วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ**, 9 (1), 54-72.
- วัลยา วิวัฒน์สร, (2557). **การแปลวรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หนังสือเรื่องนางจันทลีลาพราหมณี เดินเทษส์กฐีกตปุญญา กะทำบุญ**. (2550). เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- อลิสวา วานิชดี. (2551). “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับงานแปล.” ใน **เอกสารการสอน ชุด วิชาการอ่านภาษาไทย หน่วยที่ 9-15**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Ada Lee. (1903). **An Indian Priestess; The life of Chundra Lela**. New York, Chicago, etc.: Fleming H. Revell Company.
-